

УДК: 342.5

Каракасіді Олена Федорівна,
аспірантка, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 03039, м. Київ,
вул. Фрометівська, 2, тел.: (067) 465 97
25, e-mail: karakasidi68@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2336-2621

Каракасиди Елена Федоровна,
аспирантка, Межрегиональная Академия
управления персоналом, 03039, г. Киев,
ул. Фрометовская, 2, тел.: (067) 465 97 25,
e-mail: karakasidi68@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2336-2621

Caracasidi Olena Fedorivna,
postgraduate, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frome-
tivska, tel.: (067) 465 97 25, e-mail: karakasidi68@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2336-2621

СУТЬ ТА СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ВАЖЛИВІШОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ, ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Анотація. У статті проаналізовано феномен державної влади в контексті наукових теорій і концепцій, що напрацьовані за багато років. Такі напрацювання дають змогу краще усвідомити роль і місце державної влади в системі державного управління.

Ключові слова: влада, правова держава, державна влада, державне управління та місцеве самоврядування.

СУТЬ И СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ КАК ВАЖНОГО ИНСТРУМЕНТА ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ, ОРГАНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ

Аннотация. В статье анализируется феномен государственной власти в контексте научных теорий и концепций, наработанных за многие годы. Такие наработки позволяют лучше понять роль и место государственной власти в системе государственного управления.

Ключевые слова: власть, правовое государство, государственная власть, государственное управление и местное самоуправление.

THE ESSENCE AND SPECIFIC FEATURES OF STATE POWER AS AN IMPORTANT INSTRUMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION, ORGANIZATION OF SOCIAL LIFE: CONCEPTUAL FOUNDATIONS

Abstract. The article provides a theoretical and methodological analysis of the phenomenon of “state power” in the context of scientific theories and concepts that have been developed over many years. Such developments make it possible to better understand the role and place of state power in the system of public administration.

Keywords: power, rule of law, state power, state administration and local self-government.

Постановка проблеми. Державна влада завжди була і залишається основою усієї політики, політичного впливу на великі людські маси, механізмом узгодження інтересів усіх суспільних груп (і боротьби між ними), координації всього суспільного життя. Така влада є специфічною матеріалізованою свободою економічно панівного класу, а також становить важливе знаряддя примусу людини, соціуму до діяльності і поведінки в інтересах, головним чином, панівного класу (групи).

Велике значення ця проблема має для процесів державотворення у сучасній Україні, для формування системи державного управління та місцевого самоврядування. Так, характеризуючи сучасний стан українського суспільства, його політичну систему, український філософ Ф. Рудич доречно зазначає: “Україна, безперечно, назавжди залишила минуле й повернення до нього неможливе. Вона набуває контурів сучасної повноцінної, цивілізованої держави, довершує політичну й економічну

визначеність. Проте становлення політичної системи й інститутів громадянського суспільства відбувається складно, суперечливо, на тлі перманентних криз у політичній, економічній, соціальній і духовній сферах” [4, с. 41].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед спеціальних робіт останнього часу, присвячених питанням державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, їх трансформації, насамперед треба виділити праці таких авторів: Е. Хейвуда [1], В. Бебика [8], В. Д. Бакуменка [4], О. Коптюка [7], А. М. Міхненка [4], Г. В. Осипова [5], М. І. Обушного [10], А. О. Сірика [6], О. І. Ткача [10], В. Ф. Халіпова [9], А. М. Шаповалової [2], Шемшученка [3] та багатьох інших.

Зазначимо також, що проблема державної влади слабо досліджена в контексті взаємин влади і громадянського суспільства, трансформації державного управління.

Мета статті — проаналізувати і виокремити найсуттєвіші сучасні

теоретичні аспекти обґрунтування феномену “державна влада” як важливішої засади державного управління та місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу.

Передусім вважаємо, що державну владу, на тлі багатьох визначень і пояснень її суті, варто розуміти і розглядати як владу загалом, тобто такий феномен, що має за обґрунтуванням відомого американського політолога Ендрю Хейвуда [1] три таких “обличчя”, а саме:

- влада як прийняття рішень — йдеться про свідомі дії, що у відповідний спосіб впливають на суть рішень (див. також: Роберт А. Даль “Хто управляє”. — 1961);

- влада як система — можливість запобігати прийняттю рішень (результат “неприйняття” рішення);

- влада як контроль думки — це здатність впливати на іншу особу, формуючи її думки, бажання, потреби.

Як зауважує А. М. Шаповалова, “соціальній природі влади притаманна обов’язкова атрибутна властивість, пов’язана з впливом суб’єкта на об’єкт” [2, с. 111].

Вдалим є визначення терміна “державна влада” авторів “Політологічного енциклопедичного словника” (К., 2004). Так, відомий український юрист П. М. Рабінович у цьому виданні пише: “Державна влада — вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об’єднань, що знаходяться на її території [3, с.144]. Він також вказує на те, що державна влада: а) є різновидом соціальної влади;

б) поширюється на всіх членів суспільства; в) це спосіб територіального устрою держави; г) це відповідний порядок взаємин центральної, регіональної і місцевої влади. Принципово важливо, що “лише державна влада характеризується суверенністю (суверенітетом), тобто верховенством, повнотою, неподільністю, самостійністю, формальною незалежністю від влади будь-якої організації (або особи) як у даній країні, так і за її межами” [3, с. 145]. В ідеалі державна влада (хоча такої реально і не існує) є виразником інтересів всього (домінуючої частини) населення. Крім того, державна влада значною мірою самостійна, організаційно відокремлена від суспільства.

Достатньо прозоро, зрозуміло феномен “державна влада” пояснюється українськими вченими, фахівцями в галузі державного управління. Так, В. Д. Бакуменко, С. О. Кравченко, В. Я. Малиновський в “Енциклопедичному словнику з державного управління” (К., 2010) дають йому таке визначення: “Державна влада — політико-правовий інструмент забезпечення функціонування держави та реалізації її місії через систему повноважень і механізмів, що застосовуються від імені держави спеціально утвореними органами державної влади для захисту та реалізації спільного інтересу, забезпечення загальних і локальних потреб, реалізації функцій регулювання та вирішення конфліктів у суспільстві” [4, с. 143].

Корінне означення суті державної влади тут — політико-правовий інструмент. По-перше, йдеться про певний “механізм” управління державою, базовими основами якого є

право (законодавча база, що обґрунтовує сутність самої держави та засади її функціонування) та політика (сутність політичного режиму і політичної системи, на яких ґрунтується держава).

По-друге, вказується на те, що державна влада не може функціонувати без певних, конкретних механізмів, на яких вона власне тримається.

Відтак ключовими складовими феномену “державна влада” є: інструмент, механізм, політика, право, функціонування. Зрозуміло, що “всередині” цього поняття об’єднуючими елементами виступають: ідеї, ідеали, ідеології, тобто ті духовні складові, що об’єднують великі групи людей у країні, державі. Це вже питання іншого порядку.

Розглядаючи державну владу саме як специфічний механізм, за рахунок дії якого тримається в єдності велика людська спільнота, беремо до уваги найперше те, що така влада: а) складається з трьох гілок (в ідеалі — в кожній державі) — законодавчої, виконавчої, судової; б) забезпечується за рахунок спеціальних державних органів, що не належать до жодної з таких гілок влади.

Виступаючи носієм влади, держава виконує і реалізує низку специфічних функцій, що пов’язані з:

а) встановленням законів, більшість з яких є загальнообов’язковими для усіх людей, що мають відношення до цієї держави;

б) дбає про те, аби усі люди (громадяни), що мають відношення до цієї держави дотримувалися її законів і норм життя (впорядковуюча функція);

в) збирає і відповідно використовує податки в інтересах усіх;

г) дбає про суспільну безпеку та громадський порядок у державі (країні).

Перераховані функції держави є, зрозуміло, головними, першочерговими, оскільки їх можна відповідним чином і деталізувати, коли йдеться, зокрема, про всебічне життєзабезпечення людини.

Досить складним є питання щодо суб’єктивності і об’єктивності державної влади. Спрощено такими суб’єктами є людина (громадянин), група, суспільство загалом. Така суб’єктивність, однак, є також неоднозначною. Скажімо, важливим суб’єктом і, одночасно, суб’єктом державної влади виступає сім’я, функціонування якої можна розглядати окремо і досить детально.

Деякі словники, зокрема соціологічні, державну владу пояснюють саме як владу політичну. Так, російські автори “Соціологічного енциклопедичного словника” (М., 1998.) пишуть: “Влада політична — влада здійснювана через формальні і неформальні політичні структури, включаючи урядові організації” [5, с. 41].

Зрозуміло, що дієва та, що відповідає інтересам людини. Державна влада може бути лише у правовій державі, там, де досконалою є правова система і високою міра відповідальності громадян за дотриманням норм права. Досить точно ознаки правової держави сформулював молодий український дослідник А. О. Сірик, який до таких ознак відніс [6, с. 325]:

- верховенство і панування права в широкому розумінні і закону — у вузькому розумінні

(держава має керуватися законом);

- принцип розподілу влад (реалізується принцип верховенства закону, носить інструментальний характер);
- пріоритет прав і свобод особистості. Права має не лише особистість, а й колектив, суспільство, держава (на першому місці у неправовій державі);
- соціальна захищеність;
- соціальна справедливість;
- чітке розмежування функцій держави і суспільства;
- створення антимонопольного механізму, який унеможливає зосередження владних повноважень у певній ланці або інституті;
- встановлення в законі і втілення у життя суверенності державної влади;
- формування у суспільстві на основі норм виборчого права законодавчих органів і контроль за формуванням і втіленням законодавчої волі в законах;
- відповідність внутрішнього законодавства загальноприйнятими нормам і принципам міжнародного права;
- взаємна відповідальність держави і особи;
- наявність громадянського суспільства;
- громадяни мають права та обов'язки.

Коли ми говоримо про верховенство права у державі, то маємо на увазі визначення держави правовою, як наголошує український правник В. О. Коптюк. Це означає підпорядкування будь-яких форм державної

діяльності праву, передусім Конституції, головне призначення якої в демократичному суспільстві — бути основним обмежувачем державної влади заради збереження основних прав і свобод громадян, слугувати гарантом саморозвитку і самоорганізації основних інститутів демократичного суспільства. Обмежуючи державну владу правом, Конституція зберігає тим самим проголошену нею свободу, яка є основним призначенням права [7].

Державна влада найтісніше пов'язана і зумовлена зовнішніми і внутрішніми функціями держави. Полишаючи перші поза межами розгляду, вкажемо на внутрішні функції, до яких багато українських політологів, зокрема В. М. Бебик, відносять [8, с. 179–180]:

- економічну;
- культурно-виховну;
- соціальну;
- функцію підтримки порядку.

Зовнішні функції держави головним чином згрунтовані і пов'язані із зовнішньою політикою, в основі якої є інтереси держави та завдання їх реалізації.

Висновки.

1. Проблема “державної влади” — складна, багатоаспектна і головним чином стосується політичної системи, політичного режиму держави, — була і залишається базисом формування державного управління, взаємин держави та громадянського суспільства, фундаментом демократичного місцевого самоврядування.

2. Державну владу, як феномен, слід пояснювати і розглядати як невід'ємну складову влади взагалі. Досить доречно і вдало, на наш по-

гляд, це робить відомий російський політолог В. Ф. Халіпов, який у своєму словнику “Влада: Кратологічний словник” (російською) пише: “Влада (англ. право управління — *power*, *authority*; владарювання — *rive*) — це: 1) здібність, право і можливість розпоряджатися будь-ким, будь-чим, рішуче впливати на долі, поведінку і діяльність, звичаї і традиції людей за допомогою різного роду засобів — законів, права, авторитету, волі, суду, примусу; 2) політична влада над людьми, їх спільнотами, організаціями, над країнами і їх угрупованнями; 3) система державних органів; 4) люди, органи, що наділені відповідними державними, адміністративними повноваженнями, або мають різного роду впливи, повноваження за звичаєм, або привласнивши їх собі [10, с. 70–71]. Зрозуміло, що в даному випадку влада розуміється і береться до уваги не інакше як політичний феномен.

3. Політична влада, таким чином, явище універсальне, всеохопне, складне, громіздке, загрозливе, захоплююче і суперечливе, таке, що викликає неповагу і відторгнення, тобто надто безпечне у своїх правах. Оскільки політична влада одним з вирішальних базисів має думки, ідеї, ідеологію, досить виразним є визначення феномену “влада”, який наводять у своєму довіднику “Політологія” (К., 2004 р.) українські вчені М. І. Обушний, А. А. Коваленко, О. І. Ткач. “Влада, — пишуть вони, — одна зі сторін нерівності у відносинах панування і підпорядкування, це панування свободи одних над волею інших, а точніше — підпорядкування однієї свободи свободі інших неза-

лежно від того чи йдеться про окремих індивідів, групи людей, класи, нації або народи” [5, с. 92]. Звідси, як мінімум, випливає головне — з владою (від неї) найперше пов’язані відносини панування і підпорядкування. Відносини панування і підпорядкування, власне, і є владними відносинами. Далі постає проблема поділу влади між основними її суб’єктами. І, врешті, маємо брати до уваги процеси стримань і противаг в реалізації влади, оскільки без цього влада взагалі функціонувати не може.

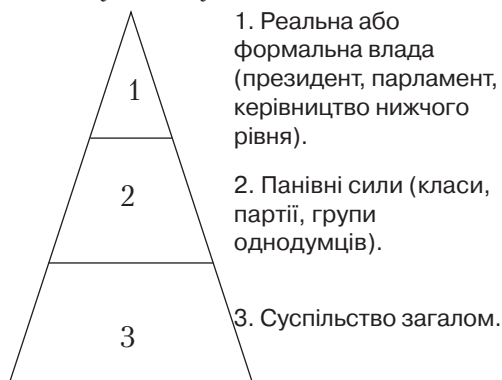
4. Особливо наголосимо, що згідно з метою статті маємо вести мову про державно-політичну владу, що, як феномен, зрозуміло, є дещо вужчою від поняття “влада” загалом:

а) державна влада — це матеріалізована свобода економічно панівного класу, що охоплює всю державу й усіх громадян. Політика і ґрунтується, і функціонує “навколо” власності щодо неї. Зазвичай панівний клас має у країні (державі) найбільшу і найвпливовішу силу — силу економічну. Інші важелі утримання влади фактично є похідними від неї;

б) державна влада — найпотужніше, найдієвіше знаряддя примусу людини, великих людських груп до діяльності, поведінки насамперед в інтересах правлячої суспільної сили, хоча в житті найчастіше йдеться про інтереси держави, усієї країни. Тобто багато суб’єктів політичного процесу свою діяльність намагаються “прикрасити”, приховати під державним інтересом;

в) державна влада існує не лише фактично у всіх сферах суспільства, а й на трьох основних рівнях соціальної структури цього суспільства:

1) суспільному (охоплює найскладніші соціальні і політичні відносини); 2) публічному (асоціативному) — це відносини між громадськими організаціями, союзами і т. ін.); 3) особистому (в малих групах). Перераховані відносини є надто специфічними і особливими. Піраміда влади умовно може бути вибудована так:

5. Окремо має розглядатися проблема поділу влади (за Ш. Монтеск'є) на три основні гілки, що в політології, соціології, праві достатньо детально розглянута й обґрунтована, а тому на цьому аспекті проблеми влади не вважаємо за потрібне зосереджувати увагу. Є хіба що потреба коротко вказати на основні функції політичної влади, а саме:

а) формування політичної системи суспільства;

б) організація політичного життя (вважаємо політичних відносин, що стосуються усіх соціальних, політичних та інших структур суспільства);

в) керівництво органами влади (їх взаємодією).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Heywood A. *Politologia*. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. — 554 s.

2. Шаповалова А. М. Влада та громадянське суспільство в контексті глобалізаційних процесів XXI століття // Становлення та розвиток української державності: [зб. наук. пр.]. — К.: Вид. дім “Персонал”, 2008. — С. 110–113.
3. *Політологічний* енциклопедичний словник / [упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бебика, В. П. Горбатенка]. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Генеза, 2001. — 736 с.
4. *Енциклопедичний* словник з державного управління / [уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Міхненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна]. — К.: НАДУ, 2010. — 82 с.
5. *Социологический* энциклопедический словарь: на рус., англ., нем., фр. и чеш. языках / [ред.-координатор акад. РАН Г. В. Осипов]. — М.: Изд. группа ИНФРА-М; НОРМА, 1998. — 488 с.
6. Сірик А. О. Становлення правової держави в Україні // Становлення та розвиток української державності: [зб. наук. пр.]. — К.: Вид. дім “Персонал”, 2008. — С. 324–326.
7. Коптюк В. О. Теорія права: курс лекцій. — К.: Вентурі, 2009. — 512 с.
8. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [монографія]. — К.: МАУП, 2000. — 384 с.
9. Халипов В. Ф. Власть: Кратологический словарь. — М.: Республика, 1997. — 431 с.
10. Обушний М. І., Коваленко А. А., Ткач О. І. Політологія: довідник / [за ред. М. І. Обушного]. — К.: Довіра, 2004. — 599 с.

REFERENCES

1. Heywood A. (2010), *Politologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, Polska.

2. *Shapovalova A. M.* (2008), "Government and Civil Society in the Context of the Globalization Processes of the 21st Century", *Stanovlennia ta rozvytok ukrains'koi derzhavnosti* [The formation and development of Ukrainian statehood] *Materialy IX Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii "Stanovlennia ta rozvytok ukrains'koi derzhavnosti: aktual'ni problemy derzhavnoho ta rehional'noho upravlinnia na suchasnomu etapi rozvytku suspil'stva"* [Materials of the IX All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Formation and development of Ukrainian statehood: actual problems of state and regional governance at the present stage of development of society"] Kyiv, Ukraine, November 14, 2013. p. 110–113.
3. *Politolohichnyj entsyklopedychnyj slovnyk* (2001) [Political encyclopedic dictionary], order. V. P. Gorbatenko; for ed. Yu. S. Shemshuchenko, V. D. Bebika, V. P. Gorbatenka. — 2nd form, supplemented and processed, Heneza, Kyiv, Ukraine
4. *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* (2010) [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], compilers Yu. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mikhnenko and others; for ed. Yu. V. Kovbasyuk, V. P. Troshchinsky, Yu. P. Surmin, NADU, Kyiv, Ukraine.
5. *Sotsyolohycheskyj entsyklopedycheskyj slovar*. Na russkom, anhlyjskom, nemetskom, frantsuzkom y cheshskom iazykakh (1998), [Sociological Encyclopedic Dictionary. In Russian, English, German, French and Czech languages], editor-coordinator Academician of the Russian Academy of Sciences G.V. Osipov, Publishing group INFRA, NORMA, Moscow, Russia.
6. *Siryk A. O.* (2011), "Formation of the rule of law in Ukraine", *Stanovlennia ta rozvytok ukrains'koi derzhavnosti* [The formation and development of Ukrainian statehood], *Materialy VI Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii "Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia v Ukraini v konteksti ievropejs'koi intehratsii"*, [Materials of the VI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Public Administration and Local Self-Government in Ukraine in the Context of European Integration"], Kyiv, Ukraine, November 17, 2011, p. 324–326.
7. *Koptiuk V. O.* (2009), *Teoriia prava: kurs lektсий* [Theory of Law: A Course in Lectures], Venturi, Kyiv, Ukraine.
8. *Bebyk V. M.* (2000), *Bazovi zasady politolohii: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka* [Basic principles of political science: history, theory, methodology, practice], MAUP, Kyiv, Ukraine.
9. *Khalypov V. F.* (1997), *Vlast': Kratolohycheskyj slovar'* [Power: A kathological dictionary], Respublyka, Moscow, Russia.
10. *Obushnyj M. I., Kovalenko A. A. and Tkach O. I.* (2004), *Politolohiia: Dovidnyk* [Politics: A Handbook], ed. E. Obuzhny, Dovira, Kyiv, Ukraine.